

QUÆSTIO XVI.

DE VERITATE.

SUMMA LITTERÆ TEXTUS.

In duo principalia capita distribuit D. Thomas tractatum hunc de veritate. Nam primo, agit de illa in genere, deinde, de veritate divina in speciali, et de his quæ ex illa sequuntur. Circa veritatem in genere considerat D. Thomas quod veritas dicit respectum ad tria, scilicet ad intellectum a quo cognoscitur, formatur, vel manifestatur. Secundo, ad entitatem in qua fundatur, quia ubi non est entitas, nihil est veritas. Tertio, denique ad bonum, quod est passio entis posterior veritate. Circa veritatem vero divinam considerat quomodo sit in Deo, ita quod Deus sit ipsa veritas. Ex veritate autem divina consequitur quod veritas sit una, sit æterna, sit immutabilis, quod explicat tribus ultimis articulis.

In primo ergo articulo determinat quod veritas formaliter est in intellectu, objective autem in rebus, quia in re datur esse, a quo, velut ab objecto, sumit intellectus adæquationem cognitionis, et conceptus, et in illa est veritas.

In secundo ostendit quod ista adæquatio intellectus ad esse rei potest quidem esse in sensu, vel in simplici apprehensione per modum representationis, et simplicis habitudinis, sed per modum conformitatis ut cognitæ et comparatæ ad esse rei, solum est in iudicio, seu in intellectu componente, et dividente, quia ibi primo relucet conformitas, et convenientia, vel disconvenientia prædicati ad subjectum.

In tertio determinat de habitudine veritatis ad ens, et dicit converti cum ente, addendo ordinem ad intellectum; et ideo verum, ut est in rebus scilicet objective, et fundamentaliter convertitur cum ente entitative: ut autem est in intellectu convertitur cum ente, non entitative, sed manifestative, seu regulative, scilicet ut manifestans et regulans cum manifestato et regulato.

In quarto tractat de habitudine veri ad bonum. Et dicit quod verum, et bonum licet entitative sint idem, tamen secundum suos respectus, et formales rationes prius est verum, quam bonum, quia verum fundatur in esse rei secundum suam quidditatem præcise sumptam, bonum autem in esse rei ut perfecto, et perficiente appetitum: similiter verum respicit cognitionem quæ est prior appetitu, quem respicit bonum.

In quinto articulo incipit agere de veritate divina in speciali; primo quidem de illa secundum se; deinde de his, quæ in veritatibus creatis sequuntur per ordinem ad divinam. De ipsa secundum agit articulo quinto, ubi ostendit quod Deus non solum est verus, sed ipsa veritas, non quomodocumque, sed prima, et summa veritas. Est quidem Deus ipsa veritas et non solum verus, quia ejus esse est ipsum intelligere; veritas autem est in intellectu; ergo ejus esse est veritas ipsa, et non solum verificabilis ab intellectu. Est autem prima et summa, quia est causa et regula omnis veritatis.

In articulo sexto, septimo et octavo, explicat tres conditiones, quæ ex veritate divina derivantur, etiam veritatibus creatis. Prima, quod veritas sit una. Secunda, quod sit æterna. Tertia, quod sit immutabilis: nam veritas omnino una solum invenitur in intellectu divino, qui est omnium mensura; in creaturis autem multiplicantur veritates transcendentales, sicut et ipsæ entitates, formales autem veritates, sicut et ipsæ cognitiones. Et hoc articulo sexto. Quod vero sit æterna formaliter, et positive, solum habet veritas in intellectu divino, qui æternus est. Negative autem aliqua dicuntur æternæ veritatis, quia non sunt alligata loco, et tempori, sicut universalis, sed veritas formalis seu cognoscitiva istorum solum est æterna in intellectu divino. Et hoc articulo septimo. Denique, quod aliqua veritas sit immutabilis, et consequenter infallibilis, si sit veritas formalis, solum habet in intellectu divino, qui immutabilis est: veritas autem objectiva est ipsum esse rei, non est immutabilis omnino, nisi in Deo.

QUÆSTIO XVII.

DE FALSITATE.

SUMMA LITTERÆ TEXTUS.

Quia falsitas dicitur a fallentia seu deficientia a regula per cujus conformitatem datur veritas, potest hæc fallentia considerari, vel in ordine ad illum quem decipit et fallit, vel in ordine ad id quod est occasio, seu ratio fallendi. Et ideo D. Thomas, duo tractat in hac quæstione. Primo, ubi invenitur falsitas, an in rebus, vel in intellectu, seu sensu per tres articulos. Secundo, quam oppositionem habeat cum veritate articulo quarto. Igitur in articulo primo inquit an falsitas sit in rebus extra intellectum. Et determinat quod res naturales comparatæ ad intellectum divinum non sunt falsæ, quia in tantum sunt, in quantum a Deo sunt, et ab ejus idea cui conformantur: morales tamen actiones etiam a regula Dei possunt se subducere, et ideo peccata vocantur mendacia. Respectu autem intellectus creati res possunt dici falsæ, aut quia falso significantur, sicut verus tragædus est falsus Hector, aut quia falsitatem in intellectu inducunt, propter similitudinem cum vero, sicut auricalchum est falsum aurum.

In articulo secundo determinat quod in sensu non invenitur falsitas formaliter, tamquam in cognoscente falsitatem, sicut nec veritas, quia non comparat unum alteri: invenitur tamen ibi occasio falsitatis, quatenus præbet occasionem falsi iudicii ex apprehensione rei verosimilis respectu veræ.

In articulo tertio determinat quod intellectus potest esse falsus, non in apprehensione simplici quidditatis, sed in compositione, et divisione, vel in iudicio, quatenus attribuit alicui quod ei non inest.

Denique, in articulo quarto, expendit alterum punctum de oppositione veri et falsi, docetque veritatem et falsitatem, quæ sunt in intellectu opponi contrarie, seu positive, non sicut positivum et negativum, quia utrum-

que consistit in aliquo actu, seu acceptione intellectus, veritas quidem secundum adæquationem, falsitas vero per inadæquationem.

QUÆSTIO XVIII.

DE VITA DEI.

SUMMA LITTERÆ TEXTUS.

Qua ratione D. Thomas in hoc loco tractet de vita Dei post considerationem de scientia, ideis, et veritate, diximus tomo præcedenti in isagoge D. Thomæ. Duo ergo facit in hac quæstione; primo, præmittit duo quæ sunt communia omnibus viventibus; secundo, specialiter agit de vita Dei. Præmittit imprimis in quo differant viventia a non viventibus, articulo primo. Deinde, in quo consistat vita, an in actione, vel in substantia, articulo secundo. Ex primo infert articulo tertio, in Deo dari summam vitam: et ex secundo infert articulo quarto omnia in Deo esse vitam ratione operationis Dei.

Igitur articulo primo determinat quod viventia differunt a non viventibus per hoc quod viventia se movent ad operationes, non viventia autem tantum moventur ab alio; et sic vita non convenit omnibus.

In articulo secundo determinat quod vita non est prædicamentum accidentale, sed substantiale in viventibus, licet manifestetur nobis per operationes vitales, quæ accidentia sunt, ipsa vero substantia est vivens, quam proprie significat nomen vitæ.

In articulo secundo determinat quod vita non est prædicamentum accidentale, sed substantiale in viventibus, licet manifestetur nobis per operationes vitales, quæ accidentia sunt, ipsa vero substantia est vivens, quam proprie significat nomen vitæ.

In articulo tertio determinat quod Deus habet summum gradum vitæ, quia est suum intelligere, ita quod a nullo alio determinatur, vel movetur: in tantum enim aliquid deficit a ratione vitæ, vel minus perfecte habet illam, in quantum indiget moveri, vel determinari ab alio, ut se moveat: determinatur autem, vel movetur aliquid ab alio, vel tamquam ab agente vel tamquam a dirigente per cognitionem, vel tamquam a fine alliciente, et ex fine movente ad media, sicut intellectuales creaturæ se movent, quæ tamen circa ipsa prima principia, et excitationem ad finem indigent determinari ab auctore naturæ; et sic nullo vivens creatum habet ita puram rationem vitæ, quod omnino moveatur a se, et non indigeat ab alio moveri: si ergo Deus a nullo movetur aliquo modo in operando, sed ita est a se, quod est ipsamet operatio, habet summum gradum vitæ.

In articulo quarto ostendit omnia quæ a Deo fiunt, et procedunt, habere vitam in Deo, quia habent esse intellecta, et formata in ipso intelligere Dei, seu in ipsa idea, quæ est forma exemplaris viva, quatenus per conceptum format, et cognoscit id quod imitandum est a creatura. Omnia ergo vivunt in Deo, id est, in idea divina.

DISPUTATIO II.

DE VERITATE TRANSCENDENTALI, ET
FORMALI.

ARTICULUS I.

In quo consistat veritas transcendentalis?

I. Communis omnium conceptio est nomine veritatis duo significari quæ maximæ ad veritatem ipsam pertinent. Alterum est ipsum esse non fictum, sed ratum, sicque nomine veri excludimus id quod est inane et fictum, et tunc maxime dicitur aliquid verum quando est fundamentum et firmum in re. Alterum est conformitas, seu adæquatio intelligentis cum ipsa re, per quod excluditur falsitas, quæ est inadæquatio ad id quod est in re: omnes enim recte definiens verum ponunt in ejus definitione intellectum, ut recte observat D. Thomas XXI de verit. art. 1. Et omnes definitiones veritatis, quas D. Thomas in præsentis articulo primo et q. 1 de verit. art. 1, affert ex Hilario, Augustino, Anselmo, et Avicenna, tangunt primam, aut secundam habitudinem veritatis jam dictam, vel utramque. Ex hoc ergo notata est duplex acceptio veritatis, alia in essendo, alia in cognoscendo, seu alia transcendentalis, alia formalis. Transcendentalis, seu entitativa pertinet ad ipsam essentiam rei, et est fundamentalis veritas, seu ipsum fundamentum veritatis: formalis autem veritas est ipsa forma adæquationis, et conformitatis in cognitione cum esse rei, quia ab eo quod res est, vel non est, intellectus verus, vel falsus est.

II. Cur autem hæc veritas in co-

gnoscendo dicatur veritas formalis, veritas autem transcendentalis, et entitativa non dicatur formalis, inde desumi potest, quia ipsa formalitas veri et boni, quam addunt supra ens, sumitur per ordinem ad potentias quas movent, scilicet intellectum, et voluntatem, sed cum hac differentia, quod veritas movet intellectum per hoc quod res trahuntur ad ipsum; voluntas autem movetur per hoc quod inclinatur ad res, in quarum assecutione perficitur tamquam pondus, et inclinatio in suum centrum. Quare formalitas veritatis debet desumi per ordinem ad intellectum, eo modo quo objectum intelligibile movet, et sic cum in potentia formalis perfectio quam habet ab objecto fiat intra ipsam, consequenter formalis veritas intra intellectum invenietur in ipsa cognitione, in re autem extra fundamentaliter solum, et objective, quia in intellectu est veritas ut manifestata, et sub forma manifestationis non est in rebus, sicut scientia formaliter invenitur in intellectu, in objecto autem non invenitur formaliter, sed objective, quia scientia formalis est, quæ reddit formaliter scientiam, et sic solum est in intellectu; sic veritas formalis est illa, quæ reddit formaliter cognitionem adæquatam rebus, et vere attingentia non potest esse formaliter nisi intra intellectum, non extra. Et ita D. Thomas quæst. 1 de verit. art. 11, ostendit veritatem formaliter esse in intellectu, quia in eo consummatur motus objecti cognoscibilis ad cognoscendum, et attingendum veritatem: at vero bonum formaliter est in rebus, et non in appetitu, quia non perficitur motus appetitus in ipsa voluntate, sed in reali assecutione objecti, et ideo formalis perfectio boni in ipso objecto appetibili est, non ut intra vo-